AUT, L, 2012, p. 13-22

G. IVĂNESCU – REPERE BIOGRAFICE[1]

Carmen-Gabriela PAMFIL, Luminiţa BOTOŞINEANU
(Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi)

G. Ivănescu – Biographical Notes
The current article presents the most important elements of G. Ivănescu's life and activity, gleaned from several interesting, unpublished documents (such as autobiographies and memoirs) and from published works (interviews in several periodicals or volumes like *Răspunsul Profesorului G. Ivănescu*, the anniversary volume for the professor's 70th birthday). The article dwells upon the studies, spiritual formation and key moments in the professor's life, with a focus on profession: G. Ivănescu as a remarkable personality, genius scholar, and the author of a complex doctrine about language. An in-depth reading of his work reveals the potential impact of a Romanian point of view worldwide.

Keywords: *G. Ivănescu, doctrine about language, biographical elements, autobiographies, memoirs, professional life*

G.[2] Ivănescu s-a născut în comuna Vutcani din fostul judeţ Fălciu, astăzi judeţul Vaslui, la 20 oct./2 nov. 1912. Era primul fiu (din cei cinci copii)[3] al lui Petru Ivănescu, pe atunci grefier la judecătoria din Vutcani, şi al Agripinei Ivănescu, fiică a lui Dimitrie şi a Ecaterinei Stanciu, ţărani mijlocaşi din Vutcani. Bunicul după tată, Constantin Ivănescu, era, în vremea copilăriei lui Gheorghe, notar al comunei Creţeşti (lângă Huşi, jud. Vaslui).

Cu prilejul împlinirii a 70 de ani, G. Ivănescu, în răspunsul de mulţumire adresat asistenţei (majoritatea elevi şi colaboratori ai săi, organizatori ai evenimentului), a evocat cu nostalgie locurile natale, vremea copilăriei şi a adolescenţei. A vorbit despre climatul spiritual al Vutcanilor de odinioară şi a povestit întâmplări şi fapte ce i-au marcat de timpuriu trăsăturile sufleteşti şi dezvoltarea spirituală: cultul din familie pentru N. Iorga, contactul cu unele cărţi ale acestuia, aflate în biblioteca familiei, întâlnirea cu Nicolae Enache de la Olt (Ivănescu 1983: 67; Ivănescu 1985: 7, 14), doctor în astronomie la Paris, mobilizat la Vutcani în timpul Primului Război Mondial, prin 1916-1917, ale cărui relatări despre viaţa ştiinţifică şi culturală a Franţei l-au impresionat pe copilul de numai cinci-şase ani, încât o vreme, până pe la 12-13 ani, şi-a dorit să devină astronom. Dintr-o însemnare autobiografică aflăm că, în prima copilărie, a fost grav rănit de un copil, partener de joacă, în urma întâmplării pierzându-şi vederea la ochiul drept. Din această cauză nu a făcut armata şi nici nu a fost concentrat în război (fusese reformat în 1934).

G. Ivănescu a urmat clasele primare la Vutcani, între 1919 şi 1923, an în care familia s-a mutat la Bârlad, în special pentru a asigura copiilor condiţii mai prielnice de învăţătură. Aici,

[1] Pentru redactarea acestui text am folosit textul Ivănescu 1983: 61-94, interviuri acordate unor reviste ieşene şi câteva memorii de activitate şi note autobiografice întocmite de G. Ivănescu (pagini aflate în posesia noastră). De fapt, sunt câteva exemplare dactilografiate şi câteva foi manuscrise ale unui text autobiografic, redactat prin anii 1955 (un exemplar din *Autobiografie* este datat 10 noiembrie 1955), care a suferit, în timp, completări şi noi precizări, dobândind, în funcţie de necesităţile momentului, diferite titluri: *Autobiografie* (1965, 1970), *Memoriu personal* (adresat CC al PMR, probabil prin 1958, pentru repunerea în drepturi), *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi sociale*, *Memoriu ştiinţific şi didactic*, *Memoriu de activitate ştiinţifică*, *Memoriu de activitate ştiinţifică şi didactică* (nedatate), *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice* (după 1968), *Memoriu de activitate ştiinţifică* (1976). Din ele am extras cele mai multe date, aprecieri şi autoevaluări. Între informaţii apar şi menţiuni conjuncturale, impuse de oportunitate (când asemenea memorii erau adresate forurilor conducătoare). Au fost menţionate şi date comunicate oral de profesorul Ivănescu elevei sale, Carmen-Gabriela Pamfil, de-a lungul anilor, în numeroasele discuţii avute pe diverse teme.

[2] Deşi se numea *Gheorghe*, semna numai cu iniţiala *G*. Apropiaţii îi spuneau *George*.

[3] Între ei, Maria, căsătorită Niţu, stabilită la Iaşi, şi Cezar, profesor de matematică la Târgovişte; ambii i-au supravieţuit lui Gheorghe.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

Petru Ivănescu a fost funcţionar la Tribunalul din Tutova (Bârlad), post care îi dădea posibilitatea să-şi întreţină copiii la şcoală – desigur, în condiţii modeste. La Bârlad, Ivănescu şi-a continuat studiile la Liceul „Gheorghe Roşca-Codreanu", unde, între alţi dascăli remarcabili, l-a avut ca profesor de istorie pe Petru Constantinescu-Iaşi[1], care – precum mărturiseşte într-o însemnare autobiografică – i-a influenţat evoluţia spirituală. Admirativ vorbea şi despre fostul său profesor de latină, originar din Vutcani, autor al unui manual de sintaxă latină, intitulat *Sintaxa latină în comparaţie cu sintaxa română*, care se preda atunci la liceul din Bârlad, şi traducător al operei *De oratore* a lui Cicero (Ivănescu 1982: 207-233, Ivănescu 1983: 70).

În acelaşi *Răspuns...*, G. Ivănescu (1983) face elogiul atmosferei culturale a Bârladului din acele timpuri, „care se apropia de aceea a unei facultăţi de litere", având reviste proprii, asociaţii culturale şi ştiinţifice, care organizau şedinţe şi conferinţe interesante pentru publicul (numeros) dornic de cunoaştere, biblioteci bine dotate, chiar şi o academie, aşa-numita Academie Bârlădeană. „Era în totul o dorinţă de studii şi o emulaţie care făcea cinste intelectualităţii oraşului [Bârlad]" – îşi aminteşte cu mândrie (Ivănescu 1983: 82).

G. Ivănescu a fost un elev eminent, serios, conştiincios, foarte ambiţios. Nu e lipsit de importanţă, pentru devenirea sa, faptul că încă din copilărie şi-a dorit să ajungă savant, precum Iorga, şi să studieze la Paris, precum Enache de la Olt. Mai târziu, pe măsură ce îşi lărgea universul cultural, tânărul Ivănescu şi-a înmulţit modelele şi şi-a întărit năzuinţa de a deveni profesor universitar, nutrită – după propria mărturisire – de încrederea nelimitată ce avea în forţele sale şi în viitorul său (Ivănescu 1983: 74). Inteligenţa sclipitoare, memoria excepţională, o extraordinară putere de muncă şi climatul spiritual propice învăţăturii cultivat de şcoala românească din vremea aceea l-au ajutat să se realizeze în sensul aspiraţiilor şi posibilităţilor sale. Studiul a constituit pentru G. Ivănescu principala preocupare în copilărie şi tinereţe, iar la maturitate şi senectute, singura raţiune de a fi.

De timpuriu, începând din clasa a II-a, s-a pasionat de filologia clasică şi de istoria limbii române şi a poporului român. Acum a redactat şi prima sa lucrare ştiinţifică, despre introducerea alfabetului chirilic la români[2]. A studiat gramatica limbii greceşti vechi şi latine, apoi istoria antică şi medievală românească, stimulat de cărţile lui Iorga şi Pârvan. S-a simţit atras şi de lingvistica şi filologia românească. În clasele a VI-a şi a VII-a de liceu, a studiat greaca veche, fiind capabil, în vacanţa dinspre clasa a VII-a, să traducă pasaje din *Istoriile* lui Herodot (Ivănescu 1985: 7)[3], să identifice originea greacă veche a sufixului românesc *-íe* din cuvinte precum *bogăţie, omenie, vitejie* etc. şi să scrie un articol pe această temă (Ivănescu 1983: 79). Tot acum începe să redacteze o gramatică a limbii greceşti, un prim capitol, despre scriere şi fonetică (Ivănescu 1983: 72). Singur a învăţat elementele gramaticii engleze, căci la Liceul „Gheorghe Roşca-Codreanu" se studia obligatoriu italiana ca limbă modernă, prin condiţia testamentară impusă de fondator (Ivănescu 1983: 70). Precum mărturiseşte într-o foaie din *Autobiografie*, în clasa a VII-a a liceului, a început să studieze şi limba slavă veche pe manualul lui A. Leskien, făcând aplicaţii de limbă pe documentele slavo-române din colecţia lui A. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, Târgu-Jiu, 1907[4].

Însemnările autobiografice vorbesc despre preocupările culturale şi ştiinţifice ale adolescentului Ivănescu şi despre lecturile sale, temeinice şi bine selectate. A fost sedus, în primul rând, de materii precum logica, filozofia şi sociologia (introduse în învăţământul liceal prin reforma lui Ioan Petrovici; vezi Ivănescu 1983: 78), predate după manuale şi cărţi de lectură suplimentară atrăgătoare, semnate de autori consacraţi: geografia, după Simion Mehedinţi, istoria, după Petru Constantinescu-Iaşi, latina, după Gh. D. Neştian, greaca veche, după Iuliu Valaori, sociologia, după Petru Ionescu (discipol al lui D. Gusti; vezi Ivănescu 1985: 7). În 1928, în clasa a V-a de liceu, a trebuit să aleagă între secţia modernă (cu mai multe ore de latină) şi secţia reală (cu mai multe ore de matematică); secţia clasică, pe care ar fi preferat-o (la care se

[1] Ulterior profesor de istorie la Universitatea din Iaşi, apoi la Universitatea de Teologie din Chişinău.
[2] Informaţia apare într-o notă autobiografică.
[3] Aceste informaţii apar şi în notele autobiografice.
[4] Informaţia este reluată în Ivănescu 1983: 75-76; cf. şi Ivănescu 1985: 7.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

studiau masiv latina şi greaca), tocmai se desfiinţase în toată ţara, nemaiexistând elevi interesaţi (Ivănescu 1983: 69-70). Pe lângă disciplinele umaniste de care a fost mereu pasionat, Ivănescu era interesat, în clasele liceale, şi de celelalte materii, precum fizica, astronomia, chimia, pe care le pătrundea şi cu ajutorul lucrărilor de popularizare difuzate în epocă.

În cursul superior al liceului, idolului său din copilărie, Nicolae Iorga, i s-a alăturat Vasile Pârvan (şi el fost elev al liceului din Bârlad; vezi Ivănescu 1985: 7)[1], în urma lecturii lucrărilor acestuia, *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului dacoroman*, *Getica* (parţial) şi *Memoriale*, din vacanţa dintre clasa a VII-a şi a VIII-a. Acestea l-au pasionat într-atât, încât, în acel moment, ar fi optat pentru specializarea în istoria antichităţii (Ivănescu 1983: 76). De altfel, lecturile de istorie au ocupat primul loc în formaţia intelectuală a lui G. Ivănescu:

> „Dorinţa de a studia istoria mă va stăpâni şi în timpul studiilor universitare şi după aceea, fără s-o pot realiza multă vreme, iar mai târziu numai parţial, prin redactarea cursului de *Originea românilor*" (Ivănescu 1983: 82-83).

A continuat să studieze, în aceeaşi perioadă, cărţile lui Iorga, *Istoria românilor în chipuri şi icoane*, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*, manualele de *Istoria românilor* (pentru clasele a IV-a şi a VIII-a), *Portul popular românesc*, *Prin Bulgaria la Constantinopol*, *Istoria bisericii române*, apoi lucrările lui P. Constantinescu-Iaşi, *Bizantinismul în România*, *Nartexul în artele bizantine, sud-slave şi române* (vezi Ivănescu 1983: 68-69). Din lucrarea lui S. Mehedinţi, *Civilizaţie şi cultură*, lecturată de Ivănescu chiar în anul apariţiei, 1930, şi-a însuşit concepţia acestuia despre societate, pe care a asociat-o concepţiei sociologice a lui D. Gusti, de care, de asemenea, s-a simţit atras (vezi Ivănescu 1983: 79).

Tot în vremea adolescenţei, Ivănescu a citit primele lucrări de lingvistică (cele mai multe recomandate de un prieten, fost elev al Liceului „Gherghe Roşca-Codreanu", devenit student la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi, secţia Filologie clasică) (vezi Ivănescu 1983: 71-74). Astfel, în clasa a VI-a liceală (1928-1929), în vacanţa de iarnă, G. Ivănescu face cunoştinţă cu volumul *Elemente de lingvistică indoeuropeană*, publicat de Iuliu Valaori în 1924, cu dicţionarul etimologic latin al lui A. Ernout şi A. Meillet şi cu dicţionarul grec-francez al lui Alexandre, cu tratatul de prozodie latină al lui G. Dem. Teodorescu (reputatul folclorist), cu *Gramaticile greceşti* ale lui Burlă şi Pavelescu, cu manualul *Istoria literaturii latine* al lui Teodor Iordănescu. Aceste prime lecturi lingvistice i-au deschis apetitul pentru studiul limbilor clasice.

Concomitent a făcut cunoştinţă şi cu scrieri semnate de A. Philippide (*Principii de istoria limbii* şi *Gramatica elementară a limbii române*, lucrări – precum mărturiseşte – prea dificile pentru un licean; vezi Ivănescu 1983: 74-75) şi cu lucrări de istorie literară, de G. Pascu, *Istoria limbii şi literaturii române din secolul al XVI-lea* (vezi Ivănescu 1983: 77-78), cu *Histoire de la langue roumaine* a lui Ov. Densusianu, cu unele studii ale lui S. Puşcariu. În vara anului 1930, citeşte cartea lui Ilie Bărbulescu, *Curente literare la români în perioada slavonismului cultural*, lucrarea lui Hasdeu, *Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice* şi fragmente din *Etymologicum Magnum Romaniae* (vezi Ivănescu 1983: 83). Cunoştinţele dobândite acum l-au stimulat să redacteze câteva articole şi să susţină o comunicare la Societatea „Stroe Belloescu" din Bârlad (vezi Ivănescu 1983: 75). Tot acum îşi procură din străinătate şi începe studiul unor cărţi semnate de Vendryes, Leskien şi alţi lingvişti celebri.

Urmând exemplul folcloriştilor şi a numeroşi intelectuali români din epocă, în vara anului 1927, Ivănescu a transcris cântecele populare, poveştile şi snoavele cunoscute de bunica dinspre mamă, Ecaterina Stanciu, din Vutcani; parte din acest material a fost publicat, în cursul anului 1928, în revistele „Neamul românesc pentru popor", „Solia Moldovei" şi „Cuget clar". Pe linia preocupărilor savante din perioada liceală se înscrie şi proiectul nerealist de a edita o revistă „oarecum personală" de filologie şi istorie, proiect descurajat de profesorul P. Constantinescu-Iaşi (vezi Ivănescu 1983: 79-80).

[1] Informaţia apare şi în notele autobiografice.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

În primăvara anului 1930, fostul său profesor de liceu, de care se legase sufleteşte, Petru Constantinescu-Iaşi, acum profesor universitar la Chişinău, îi recomanda tânărului Ivănescu să urmeze cursurile Universităţii din Iaşi, unde predau mari personalităţi, precum A. Philippide, G. Ibrăileanu, George Pascu (cumnatul acestuia; vezi Ivănescu 1983: 80)[1]. Au urmat insistenţele măgulitoare din partea lui Pascu (pe vremea aceea, profesorii erau preocupaţi să adune în jurul lor elevi dotaţi şi pasionaţi), ca şi îndemnurile prietenilor săi bârlădeni, studenţi sau absolvenţi ai Facultăţii de Litere şi Filozofie din Iaşi.

Destinul filologic i-a fost definitiv hotărât în ziua de 17 octombrie 1930, când s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii din Iaşi, specialităţile Limba şi literatura română şi Filologie clasică. În toamna anului 1933, obţine titlul de licenţiat în Filozofie şi Litere, secţia Filologie modernă (Limba şi literatura română), cu calificativul *magna cum laude*[2]. Aici a urmat cursurile profesorilor A. Philippide, G. Pascu, I. Bărbulescu, O. Botez, G. Ibrăileanu, I. M. Marinescu, Cezar Papacostea, Orest Tafrali, Ilie Minea, I. Iordan, D. Găzdaru şi alţii (vezi Ivănescu 1983: 84-85). S-a simţit atras în special de istoria limbii române şi de teoria limbii, materii predate de A. Philippide. Profesorul Philippide l-a fascinat pe tânărul Ivănescu, care, după un timp, a devenit principalul discipol al acestuia, exeget şi continuator al operei sale lingvistice. Citea aproape zilnic din principalele lucrări ale magistrului: *Principii de istoria limbii*, *Gramatică elementară*... şi *Originea românilor* (vezi Ivănescu 1983: 85).

Curând, a ajuns să vadă în profesorul său „pe unul dintre marii lingvişti ai lumii". Cert era pentru Ivănescu că „prin Philippide s-a creat un punct de vedere românesc în teoria limbii" (Ivănescu 1983: 87). În toată opera sa, Ivănescu a avut ca sursă predilectă lucrările lui Philippide, pe care le-a cercetat cu minuţie şi le-a fructificat ca fundament al concepţiei sale lingvistice. Ideile lui Philippide revin în mai toate textele ivănesciene, acceptate ca atare sau corectate ori respinse cu argumentaţia necesară, încărcându-se cu sensuri noi, rezultate din aprofundarea doctrinei şi din reinterpretarea faptelor de limbă sau din extinderea perspectivei de cercetare, în acord şi cu unele teorii mai noi sau mai vechi, ignorate sau respinse de magistru. Mai mult, pentru a impune în contemporaneitate doctrina lui Philippide, dar şi pentru a facilita înţelegerea corectă a unor probleme ieşite din preocupările actualilor specialişti, fiind considerate desuete sau perimate, Ivănescu a redactat câteva studii monografice, între care: *Alexandru Philippide (1859-1933). Omul şi opera* (1965), *Alexandru Philippide – teoretician al limbajului* (în vol. Alexandru Philippide, *Opere alese. Teoria limbii*, 1984), *Viaţa şi opera lui Alexandru Philippide* (inedit)[3], a editat, în colaborare cu Carmen-Gabriela Pamfil, volumul *Opere alese. Teoria limbii* şi, în colaborare cu Carmen-Gabriela Pamfil şi Luminiţa Botoşineanu, volumul *Istoria limbii române*.

Prelegerile lui G. Ibrăileanu, pe care le-a audiat începând din toamna anului 1931 până în vara anului 1933, i-au lăsat o puternică impresie (vezi Ivănescu 1985: 7), deşi recunoaşte că nu a avut răgazul necesar să aprofundeze materia acestora în studenţie. Faptul se va produce mult mai târziu, în perioada 1935-1937, în timpul studiilor din Italia, când îi va cerceta opera în comparaţie cu concepţiile teoreticienilor şi istoricilor literari occidentali, precum B. Croce şi G. Gentile, reluând mereu lecturile cum rezultă din următoarea mărturie:

> „Citind în anii 1937-1940 din nou operele lui Ibrăileanu, am constatat că el punea unele probleme pe care le punea şi Croce şi le rezolva cu aceeaşi pricepere şi, câteodată, în acelaşi fel. Am dedus astfel că şi Ibrăileanu era o figură de seamă a criticii şi istoriei literare de pretutindeni, şi chiar un estetician de seamă" (Ivănescu 1983: 88).

Ivănescu precizează că de la Ibrăileanu şi-a însuşit viziunea deterministă, în „totală potrivire cu concepţia deterministă a lui Philippide despre limbaj" (Ivănescu 1983: 88). Preţuirea

[1] Informaţiile apar şi în notele autobiografice.

[2] Însemnare dintr-o notă autobiografică.

[3] Aflat la Biblioteca Filialei din Iaşi a Academiei Române. O succintă descriere a acestui text vezi în Pamfil 2008: 7.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

de care s-a bucurat şi G. Ibrăileanu în conştiinţa fostului său student, probabil şi datorită preocupărilor lingvistice ale acestuia, în special de istoria limbii române literare, s-a concretizat în desele referinţe la opera acestuia, în articolele speciale şi, mai ales, într-o ediţie inedită a cursurilor lui Ibrăileanu, însumând aproximativ 2000 de pagini dactilografiate, care se află în Arhiva G. Ivănescu de la Biblioteca Filialei din Iaşi a Academiei Române şi aşteaptă publicarea sau măcar consultarea ei.

S-a simţit atras şi de Iorgu Iordan, ale cărui cursuri le-a audiat în anul I (când acesta l-a suplinit pe D. Găzdaru, plecat atunci la studii, în Spania) şi în anul al III-lea, când a predat cursul *Evoluţia şi starea actuală a lingvisticii romanice*, tipărit în 1938, cu subtitlul *Introducere în studiul limbilor romanice* (vezi Ivănescu 1983: 87).

În anul al II-lea, când încă oscila între istoria antică şi lingvistică, a editat cele două cursuri predate în anul respectiv de O. Tafrali (vezi Ivănescu 1983: 85).

Nu a neglijat studiul limbilor latină şi greacă, deşi în anul al treilea (1932-1933) a renunţat la a mai urma şi cursurile de la secţia de Filologie clasică (vezi Ivănescu 1983: 88).

Ivănescu a avut şansa multor tineri excepţionali din vremea sa (ca şi astăzi), de a-şi continua studiile în străinătate. El vorbeşte despre „o revoluţie" (Ivănescu 1983: 89) produsă în formaţia lui intelectuală. La recomandarea Consiliului Facultăţii şi a lui I. Iordan, obţine două burse de studii în Europa. La Paris, la École Pratique des Hautes Études, zece luni, în 1934-1935, a audiat în special cursul de limbi celtice predat de Joseph Vendryes (elevul lui Meillet) şi seminarele de filologie romanică ale lui Mario Roques (vezi Ivănescu 1983: 89). Acum a luat cunoştinţă cu doctrina lui A. Meillet, care, orb fiind şi bolnav, nu mai ţinea cursuri la Sorbona; dar multilateralitatea preocupărilor ştiinţifice ale acestuia a constituit – precum mărturiseşte în interviul citat – „un ideal al muncii ştiinţifice" (Ivănescu 1985: 7). A urmat şi alte cursuri la Sorbona şi la Collège de France, predate de F. Brunot, Ch. Bruneau, J. Bédier şi alţii. Tot acum, aprofundează chestiuni de lingvistică generală, slavă şi germanică, se ocupă de problemele aspectului verbal din limbile romanice şi redactează o lucrare despre *Lingvistica limbii şi lingvistica vorbirii*[1].

Apoi, la Şcoala Română din Roma, în perioada 1 nov. 1935 – 1 nov. 1937[2], a urmat cursurile de filologie romanică predate de Giulio Bertoni, cursul de lingvistică indoeuropeană predat de A. Pagliaro şi cursul de limbă sanscrită ţinut de C. Formichi. Aici a aprofundat lucrările lui Croce, Gentile şi Vossler, care i-au înlesnit apropierea de concepţia idealistă despre limbaj, respinsă de profesorul său de la Iaşi.

> „La sfârşitul acestor lecturi, am înţeles că determinismul lui Philippide nu era valabil decât pentru o parte din manifestările spiritului uman, anume pentru graiurile populare şi pentru formele populare de cultură, şi că idealismul filozofic, cu toate erorile lui, a dovedit că o parte din spirit se comportă cu totul altfel decât natura" (*Memoriu asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi sociale*).

Acum Ivănescu redactează primele note dintr-un studiu nedefinitivat, *Naturalism şi idealism în lingvistică*[3], pe baza cărora va elabora mult mai târziu articolul *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie* (Ivănescu 1983: 90). Dintr-un memoriu de activitate aflăm că la Roma a început o lucrare privind relaţiile dintre limbă şi gândire de pe poziţii hegeliene.

> „Greutatea problemelor m-a împiedicat de a definitiva atunci lucrarea. Ideile de acolo le-am expus mai târziu într-o istorie critică a doctrinelor gramaticale, pe care am introdus-o în cursul meu de *Sintaxa limbii române moderne*, ţinut la Universitatea din Iaşi, în anii 1947-1948"[4]

[1] Informaţia apare în *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi sociale*.

[2] În alt loc este indicat greşit anul 1936; în majoritatea dactilogramelor şi în manuscrise apare anul 1937.

[3] Aflat la Biblioteca Filialei din Iaşi a Academiei.

[4] Informaţie preluată din *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi sociale.* Informaţia apare şi în alte memorii şi note autobiografice.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

şi [1948-1949][1].

După licenţă, în 1933-1934, pentru a-şi continua studiile de specialitate la Iaşi, Ivănescu a îndeplinit (contra unui salariu modic) diverse funcţii administrative: secretar al Comisiei căminelor şi cantinelor de pe lângă Universitate şi (gratuit) serviciul de bibliotecar la Biblioteca Institutului de Filologie Română „A. Philippide", la Biblioteca Seminarului de limba română şi la cea de Filologie romanică de la Facultatea de Filozofie şi Litere[2].

Un an mai târziu, la recomandarea lui I. Iordan, pe atunci titularul Catedrei, ocupă un post de asistent la Catedra de limbă română de la Universitatea din Iaşi, începând din 15 iunie 1935 până la 13 decembrie 1948. A ocupat efectiv postul în toamna anului 1937, la revenirea din străinătate. Ca asistent universitar, la seminare, interpreta cu studenţii texte româneşti vechi şi dialectale şi expunea adesea probleme de teorie a limbii, „urmărind şi cele mai noi curente lingvistice, printre care structuralismul, sub forma pe care o căpătase în fonetică (fonologia cercului lingvistic de la Praga)"[3]. Concluziile lecturilor din această perioadă au fost expuse în studiul *Constituirea unei fonetici care să nu fie fiziologie şi acustică* (83 p.), publicat în „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»", V, 1938, revistă în care a debutat cu articole şi recenzii deosebit de interesante, încă din 1934. De altfel, chiar ca student, a participat la şedinţele săptămânale ale Institutului de Filologie Română, unde a şi susţinut o primă comunicare despre fenomenele de închidere a vocalelor în primele timpuri ale limbii române[4].

În anii 1942-1944, a fost profesor de limba italiană la Seminarul Pedagogic din Iaşi.

După revenirea Universităţii ieşene din refugiu în mai 1945, Ivănescu a predat, în anul 1945-1946, cursul de *Originea românilor* (300 p.), litografiat în 1947, şi cursul de *Istoria limbii române literare*, în 1946-1947, în care se regăsesc multe din ideile dezvoltate în teza sa de doctorat[5].

În toamna anului 1945, pe 2 octombrie[6], susţine teza de doctorat *Problemele capitale ale vechii române literare*, elaborată sub conducerea lui I. Iordan. Din comisie au mai făcut parte profesorii Petru Caraman, I. M. Marinescu, N. I. Popa şi preşedintele comisiei, Constantin Balmuş, decanul Facultăţii. Dar titlul ştiinţific de doctor în ştiinţe filologice şi totodată de doctor docent i-a fost acordat prin hotărârea Comisiei superioare de diplome abia în 5 iulie 1961[7], respectiv 1965[8]. Lucrarea a fost publicată în „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»", XI-XII, 1944-1945, apărut, în 1948, şi în extras (peste 400 de pagini). Până în 1975, când apare cartea lui Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, ideile lui Ivănescu susţinute aici au fost, în genere, ignorate sau respinse. Astăzi este considerată, pe drept cuvânt, o izbândă a lingvisticii româneşti.

După război, a urmat o perioadă agitată, cu răsturnări de situaţie, la capătul căreia pândea un deznodământ nefast. La 2 septembrie 1945, asistent fiind, a primit sarcina de a-l suplini pe I. Iordan[9] la Catedra de filologie română, devenită între timp Catedra de limba română şi dialectele ei. A deţinut această funcţie până la 13 decembrie 1948, când, în urma primei etape de reorganizare a învăţământului superior românesc, a fost încadrat ca profesor la Catedra de limba română şi dialectele ei de la Universitatea din Iaşi. Până în septembrie 1950, a deţinut şi funcţia de şef de catedră[10]. În această calitate, a intrat în conflict cu conducerea Universităţii, reprezentată de J. Livescu, L. Bartfeld şi I. Davidsohn.

---

[1] Informaţia apare în *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice*.

[2] Informaţie preluată din acelaşi memoriu de activitate.

[3] Informaţie preluată din acelaşi memoriu de activitate.

[4] *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice*.

[5] Informaţie preluată din memoriile de activitate ştiinţifică şi didactică.

[6] În alt loc, *septembrie*.

[7] Informaţie preluată din *Memoriu personal*.

[8] Informaţia apare în *Memoriu de activitate ştiinţifică*.

[9] În august 1945, Iordan plecase ca ambasador la Moscova; în toamna anului 1947, a fost transferat la Universitatea din Bucureşti, ca profesor de lingvistică generală (Notă autobiografică).

[10] După această dată, i s-a încredinţat funcţia respectivă lui G. Istrate, numit atunci şi decan al Facultăţii!

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

În etapa a doua a aşa-numitei reorganizări, la 15 septembrie 1952, a fost „eliberat” (adică dat afară) din postul de profesor, pe care îl deţinea din 1948 şi ale cărui exigenţe, inclusiv de natură conjuncturală, s-a străduit să le respecte. Aşadar, G. Ivănescu a funcţionat la Universitatea din Iaşi, într-o primă etapă, peste şaptesprezece ani, între 1935 şi 1952. În acest răstimp a desfăşurat o intensă activitate ştiinţifică şi didactică. Ţinea cursuri şi seminare, preluase conducerea Institutului de Filologie Română şi a publicaţiilor acestuia („Buletinul...”), organiza şedinţele lunare de comunicări ştiinţifice din Institut. A elaborat lucrări de certă valoare, poate prea erudite, cu idei prea originale, inaccesibile multor confraţi, veleitari şi carieriști, care nu vedeau cu ochi buni ascensiunea ştiinţifică a profesorului Ivănescu. Apar acum şi *Problemele capitale ale vechii române literare* (1948), un *Curs de sintaxa limbii române moderne* (1948) şi o *Istorie a limbii române în lumina materialismului dialectic* (1950), rezumatul cursului universitar (*Istoria limbii române*) predat în anii 1948-1950[1]. Această ultimă lucrare valorifică însă critic şi lecturile din aşa-numita lingvistică marxistă, promovată de mari lingvişti din URSS. Lucrarea a provocat reacţii de respingere atât adepţilor, cât şi adversarilor lui Marx. Partizanii, în general oameni cu cultură precară, acceptau necondiţionat toate tezele marxiste, fără nicio obiecţie. Or, Ivănescu, nemulţumit de structuralismul din Occident şi stimulat de materialismul lui Philippide, studiase marxismul, cu credinţa că, prin aplicarea materialismului dialectic în lingvistică, se poate ajunge la rezolvarea unor probleme obscure. A contat, firește, şi faptul că s-a format sub influenţa unor personalităţi cu orientări socialiste (Constantinescu-Iaşi, G. Ibrăileanu, I. Iordan şi alţii). Adversarii marxismului, adepţii culturii occidentale, erau pur şi simplu oripilaţi de tentativa de restructurare a lingvisticii pe baze marxiste, pusă la cale de activişti politici, dar şi de savanţi precum N.I. Marr[2]. Aşadar, toţi erau speriaţi de atitudinea lui Ivănescu, pe care nu o judecau decât prin prismă politică. În plus, se temeau că, prin activitatea ştiinţifică, Ivănescu le submina prestigiul pe care credeau că îl au sau la care râvneau[3]. De aceea, la 15 septembrie 1952, 1952, G. Ivănescu trebuia să plece din Universitatea ieşeană, să dispară din viaţa lumii noi, ce tocmai începuse a se crea.

De la 1 ianuarie 1949, a ocupat un post de cercetător ştiinţific principal la Institutul de Istorie şi Filologie al Academiei, Filiala Iaşi, unde şi-a desfăşurat activitatea paralel cu sarcinile didactice. A lucrat aici şi după 15 septembrie 1952[4], când a fost exclus din învăţământul superior, până pe 3 ianuarie 1956, când a fost transferat la Bucureşti ca secretar ştiinţific al Comisiei pentru studiul formării limbii şi poporului român a Academiei (condusă de I. Iordan), până la 11 februarie 1962, unde a desfăşurat şi o muncă ştiinţifică, „adunând – precum mărturiseşte – material pentru o bibliografie critică a cercetărilor asupra toponimiei şi antroponimiei româneşti, bibliografie pe care am început s-o prelucrez într-o istorie a cercetărilor toponimice la români, redactată în mare parte”[5].

A revenit în învăţământul superior cu sprijinul, întotdeauna recunoscut de Ivănescu, a două personalităţi ştiinţifice influente în epocă: Iorgu Iordan şi Ilie Murgulescu[6] (chimist), ambii

[1] Informaţia apare în *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice*.

[2] O critică a lui Marr apare în *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice, didactice şi sociale* şi în alte note autobiografice. În legătură cu acesta, Ivănescu se arătase, în plină epocă marristă, uluit că „un mare savant” poate susţine aberaţii precum caracterul de clasă al limbii şi altele asemenea. După apariţia criticilor antimarriste enunţate de Stalin, care în fond îi dădeau dreptate lingvistului ieşean, Comisia de epurare din Universitate i-a reproşat acestuia aprecierea de „mare savant” acordată lui Marr, considerându-l de astă dată marrist (informaţie orală transmisă colaboratoarei sale Carmen-Gabriela Pamfil). Într-o Autobiografie (datată 10 noiembrie 1955), G. Ivănescu preciza că cei trei conducători ai Universităţii „au avut neruşinarea să susţină că eu făceam marrism”, „ceea ce era cu adevărat comic” – aprecia, pe drept cuvânt, savantul.

[3] Apreciere făcută de Ivănescu într-o notă autobiografică.

[4] În această calitate, în 1954-1955, G. Ivănescu a redactat lucrarea *Terminologia filozofică românească de până la 1830* (circa 300 de pagini; netipărită), în care – precum mărturiseşte într-o notă autobiografică – ajunge la concluzia că începuturile modeste ale acestei terminologii se vor fi găsind chiar în textele rotacizante din secolul al XVI-lea şi că aceasta se va fi dezvoltat puternic după 1670, prin Dosoftei, fraţii Greceanu şi D. Cantemir şi alţii (informaţie preluată din *Memoriu personal*).

[5] *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice* şi *Memoriu personal.*

[6] În semn de recunoştinţă, G. Ivănescu, în 1980, îi dedică acestuia *Istoria limbii române.*

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

academicieni. De menţionat faptul că din Comisia de numire au făcut parte, pe lângă I. Curea (rectorul Universităţii din Timişoara), profesorul D. Macrea şi fostul său coleg de facultate, profesorul G. Istrate, cu care acum, ca şi mai târziu, se afla în relaţii cordiale (aşadar, se stinsese conflictul din jurul anilor '50)[1]. A fost mai întâi profesor universitar (suplinitor, apoi confirmat) de lingvistică romanică şi generală, de la 11 februarie 1962 la 15 aprilie 1969, la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, înfiinţată în 1962 (iniţial, Institutul Pedagogic de cinci ani), unde a fondat o adevărată şcoală, prin studenţii şi doctoranzii săi, care, în lucrările lor, mai mult chiar decât elevii ieşeni, au fructificat ideile magistrului. Cu acest prilej, a redactat un curs de *Istoria limbilor romanice* şi altul de *Istoria lingvisticii generale*, pe care urma să le definitiveze pentru a fi tipărite[2].

Între 1 octombrie 1962 şi până la părăsirea Timişoarei, în 1969, a fost şeful Catedrei de limba română de la aceeaşi Facultate. A înfiinţat şi un centru de cercetări lingvistice, unde au profesat eminenţi specialişti, selectaţi la început de Ivănescu. Tot pe când era la Timişoara, prin 1968-1969, intenţiona să întemeieze şi un Centru de Studii Orientale şi Africane, pe care ar fi dorit să-l conducă chiar „fără salariu", căci dorea să continue publicarea unor studii de caucazologie şi indianistică, începute în 1957. În acest scop, a efectuat o deplasare de trei săptămâni în India, la sfârşitul anului 1969.

A fost redactor responsabil al „Analelor Universităţii din Timişoara", Seria Ştiinţe sociale, vol. I (1963) – vol. VI (1968). Aici Ivănescu publică un studiu de referinţă, *Gramatica şi logica*, în vol. I şi II.

Episodului timişorean îi urmează un scurt popas (1969-1971) la Craiova, unde a ocupat postul de director al Centrului de Istorie, Filologie şi Etnografie, aflat în subordinea Academiei, (devenit, în 1970, Centrul de Ştiinţe Sociale), post rămas vacant după moartea lui C.S. Nicolăescu-Plopşor. În această calitate a înfiinţat revistele „Philologica", I (1970) – II (1972), în care G. Ivănescu va publica, în 1972, celebrul articol *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, reper doctrinar în lingvistică, dar care – din păcate – încă îşi aşteaptă adepţii, şi „Historica", I (1970) – II (1971).

Din februarie 1970 a funcţionat la Facultatea de Filologie a Universităţii din Craiova ca profesor de lingvistică generală şi de indo-europenistică. A predat şi un curs special despre lexicul românesc[3].

Tot acum şi aici, în 1970, publică *Mioriţa. Tipologia variantelor. Geneză*, şi studiul *Închideri şi deschideri ale vocalelor în primele timpuri ale limbii române* (122 p.).

Revenirea în Universitatea ieşeană, la 1 aprilie 1971, a echivalat cu împlinirea unui vis. A contribuit la aceasta elevul său preferat (din prima etapă ieşeană), V. Arvinte, pe atunci decanul Facultăţii de Filologie. Aici Ivănescu a funcţionat ca profesor de lingvistică indo-europeană, de lingvistică generală şi românească. Deşi aşteptată ca un eveniment unic în viaţa noastră universitară, sosirea profesorului nu a produs revirimentul scontat, căci el nu a mai reuşit să adune în jurul său prea mulţi studenţi[4] la cursurile şi seminarele ţinute (indo-europenistică, germanistică, limbă română literară) şi nu i-a convins pe specialiştii ieşeni, maturi sau tineri, să-i urmeze şi să-i dezvolte concepţia lingvistică. Se vede că, o dată distrusă continuitatea spirituală într-o comunitate, aceasta se reface foarte greu.

[1] Vezi scrisorile lui G. Ivănescu către G. Istrate din anii 1950–1971 (Ivănescu 2005).

[2] Informaţie preluată din *Memoriu ştiinţific şi didactic* şi *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice*. Lucrările amintite figurează în broşura dactilografiată (1982) G. Ivănescu, *Lucrări ştiinţifice*, la secţiunea *Lucrări în pregătire*.

[3] Informaţie preluată dintr-o *Autobiografie* (ms.).

[4] Carmen-Gabriela Pamfil era studentă în anul al II-lea când profesorul Ivănescu a revenit la Iaşi. A urmat, împreună cu alţi opt-zece colegi, cursul de indo-europenistică, un seminar special (facultativ) de limbă literară veche. S-a aflat în preajma profesorului, ca preşedintă a Cercului de lingvistică generală, condus de G. Ivănescu. După absolvire, în calitate de cercetător ştiinţific, a colaborat la alcătuirea ediţiilor A. Philippide, *Opere alese* şi *Istoria limbii române*. Mai târziu, mulţi ani după moartea profesorului, s-a alăturat proiectului Luminiţa Botoşineanu, de asemenea cercetător ştiinţific. Lucrarea din urmă a apărut în 2011.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

Totuşi, a urmat o perioadă prolifică în viaţa ştiinţifică a savantului: numeroase studii şi articole în reviste naţionale şi locale, participări la congrese internaţionale, prelegeri şi conferinţe, elaborarea unor lucrări de anvergură, precum *Istoria limbii române* (1980), *Gramatica comparată a limbilor indo-europene* (în colaborare cu Theodor Simenschy; 1981), volumul *Lingvistică generală şi românească* (editat de Vasile Şerban şi Vasile Ţâra; 1983), ediţia A. Philippide, *Opere alese* (în colaborare cu Carmen-Gabriela Pamfil; 1984). Şi la Iaşi a fost redactor responsabil al „Analelor ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»", secţiunea lingvistică şi istorie literară şi al „Anuarului de lingvistică şi istorie literară".

În final, prezentăm câteva repere organizatorice-obşteşti din viaţa savantului.

În toamna anului 1956, a fost ales secretar al Societăţii de Studii Orientale, înfiinţată atunci. În calitate de membru în Comitetul de redacţie al publicaţiei Societăţii, *Studia et Acta orientalia* (nr. I, 1957, nr. II, 1960), a acordat un ajutor substanţial pregătirii pentru tipar a volumelor[1], în care a şi publicat, de altfel, câteva articole.

Din anul universitar 1963-1964, profesorul Ivănescu a avut conducere de doctorat în disciplinele lingvistică generală şi lingvistică românească (a condus circa douăzeci de lucrări de doctorat, între care paisprezece doctoranzi din Timişoara).

G. Ivănescu este ales membru corespondent al Academiei, în sesiunea din 4 februarie 1965. Din 1963 până în 1987, anul morţii, a fost ales an de an vicepreşedinte al Societăţii Române de Lingvistică Romanică.

Începând din 1970, a fost preşedinte al Subcomisiei de cultivare a limbii, Secţia istorie şi critică literară de pe lângă Academie.

A condus, din 1971, Cercul de antropologie şi etnografie de pe lângă Filiala din Iaşi a Academiei, devenit, în 1975, Subcomisia de antropologie şi etnografie a Filialei din Iaşi a Academiei. În 1971, a înfiinţat şi condus Cercul de lingvistică generală al cadrelor didactice şi Cercul de lingvistică generală al studenţilor de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi. A fost membru al Societăţii de Lingvistică şi Filologie Romanică din Strasbourg, al Asociaţiei Fonetice Internaţionale de la Bonn şi al Societăţii de Studii Clasice din România.

Din viaţa de familie menţionăm câteva fapte. În toamna anului 1950, s-a căsătorit cu Rodica Ciocan, pe atunci conferenţiar la Facultatea de Istorie a Universităţii din Iaşi. Un an mai târziu, în 1951, se naşte unicul copil al cuplului, Eudocia-Irena. Aceasta a absolvit Facultatea de Limbi Clasice şi Orientale, secţia Limba şi literatura arabă, de la Universitatea din Bucureşti. În 1981, Rodica Ciocan-Ivănescu divorţează de G. Ivănescu.

*

Am prezentat datele esenţiale care marchează destinul lui G. Ivănescu[2], personalitate remarcabilă, savant de geniu, creator al unor doctrine complexe şi originale asupra limbajului, a cărui operă, după ce va fi temeinic studiată, nădăjduim că va impune un punct de vedere românesc în lingvistica lumii.

[1] Fapt specificat de Ivănescu în *Memoriu asupra activităţii ştiinţifice şi didactice*.

[2] Această comunicare a fost susţinută la Simpozionul *Centenar Gheorghe Ivănescu*, organizat de elevii şi colaboratorii săi de la Universitatea din Timişoara, cu veneraţie, dar şi cu discreţia cerută de Profesorul nostru, cu prilejul sărbătoririi sale la 70 de ani: „Relevarea diverselor aspecte ale muncii mele ştiinţifice şi didactice, elogiile copleşitoare care mi-au fost aduse cu această ocazie, aprecierile mai puţin obişnuite ale activităţii mele sunt stânjenitoare pentru un om care a fost obişnuit să muncească fără a i se face reclamă, fără a se publica articole elogioase despre activitatea lui de-a lungul întregii sale vieţi. Am fost obişnuit să muncesc în «tăcere», conform cu o deviză a lui Carlyle, pusă în practică şi de întemeietorul şcolii de lingvistică şi filologie din Iaşi, fostul meu profesor Alexandru Philippide... Este drept că fiecare om... doreşte ca munca şi ideile sale să fie înţelese şi aprobate de societate, ba chiar elogiate şi, când e cazul, recompensate. Dar conştiinţele severe refuză elogiile şi recompensele. Dată fiind afecţiunea cu care mă înconjoară foştii mei elevi, nu puteam să le produc dezamăgirea de a evita această sărbătorire. Doresc totuşi să fiu considerat o conştiinţă severă, căci nu mi-am permis orice în viaţă. Iar strădaniile mele de peste cinci decenii în domeniul muncii ştiinţifice, strădanii care au avut adesea aspectul muncilor lui Sisif, au fost încheiate cu unele rezultate incontestabile şi au găsit aprecieri elogioase..." (Ivănescu 1983: 61-62).

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)

Referinţe bibliografice:

IVĂNESCU, G. 1982: *Însemnări autobiografice*, in *** *Bârladul odinioară şi astăzi*, II, Bucureşti, Miscelaneum, 1982, p. 207-233.
IVĂNESCU, G. 1983: *Răspunsul profesorului G. Ivănescu*, in *** *Profesorul Gheorghe Ivănescu la 70 de ani. Omagiul elevilor şi colaboratorilor*, Iaşi, Centrul de multiplicare al Universităţii din Iaşi, p. 61-94.
IVĂNESCU, G. 1985: *Cu profesorul G. Ivănescu*, interviu realizat de Grigore Ilisei, in „Convorbiri literare", nr. 6, iunie, p. 7, 14.
IVĂNESCU, G. 2005: *Corespondenţă inedită G. Ivănescu – G. Istrate*, in „Convorbiri literare", nr. 5 (113), mai.
PAMFIL, Carmen-Gabriela 2008: *Alexandru Philippide*, Bucureşti, Editura Litera Internaţional.

BDD-A6476 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:42 UTC)